

SELMA NIELSENS REMSER

Svend Nielsen

Med bogen »Selma Nielsens Viser, et repertoire af folkelige sange fra det 19. århundredes slutning« fremlagde Nils Schiørring i 1956 for første gang herhjemme et fyldigt udsnit af en dansk folkesangers repertoire.

Denne sangsamling var planlagt og forberedt af Selma Nielsen selv, idet hun blandt de ca. 130 viser, vi har kendskab til at hun kunne, udvalgte 100. Selma Nielsen døde imidlertid i 1949 midt i det forberedende arbejde med at renskrive de udvalgte melodier og tekster, og det blev Nils Schiørring, der fuldførte udgivelsen på grundlag af disse notater samt de optegnelser, som arkivaren Hakon Grüner Nielsen i løbet af mere end 25 år havde lavet for Dansk Folkemindesamling.

Men der var nogle tekster og melodier, der ikke kom med. Det var dels en række svenske sømandssange, dels nogle melodier, hvortil der kun forelå brudstykker af teksten, og endelig 4 tekster og melodier, der faldt udenfor visegenren: Et gaderåb, hun som barn havde hørt i København, samt tre remser.

Gaderåbet udskydes til behandling i en anden sammenhæng, men remserne kan, så få de end er, antyde noget om, hvordan hun og andre sang remser for børn.

Remseteksterne

De tre remser har alle samme begyndelse, men fortsætter så iøvrigt på hver sin måde. Denne begyndelse: »Ride ride ranke« angiver selve remsernes funktion som en del af »ride-ranke legen« hvor den voksne sidder med barnet på knæet og støder det i vejret i takt til remsens rytme.

De adskiller sig ligesom andre remser fra viserne ved, at de ikke er strofiske, men består af en række verslinier, der er kædet sammen af rim og tildels af handlingsgangen. Der kan nemlig godt være en slags handling i den enkelte remse, men den er fabulerende og præget af legen med ord, og er ofte springende og usammenhængende.

Den enkelte linie består af et antal accentuerede stavelser, som regel 4 eller 2, og imellem hver af disse kan der så være én eller flere tryksvage stavelser. Det er en linieopbygning, der meget ligner den, man kender fra

middelalderballaderne. En anden ting, der peger tilbage i tiden, er bogstavrimene, der ofte findes i startlinien («ride ride ranke» og »her er ly her er læ«); dem træffer man i nutidstraditionen ellers i talemåder, ordsprog og gåder, og de har traditionssammenhæng med den oldnordiske digtning.

A-remsen

Ride ride ranke
til Møllerens Banke,
han kom ind;
der var kun en gammel Kælling
som sad og rørte Melgrød
hun vilde Grøden slikke
men brændt sig på sin Stikke,
det sved
og hun gned
rendt op og ned ad Tudsegade,
da mødte hun to Tudsemænd,
de slog med Kampesten,
Hun slog med Horseben:
Gaa hjem gå hjem du gamle Kone
din So har fart
din Ko har kælv
dit Faar har læmt
og faa't tre hvide Dreng
den ene skal hænges
den anden skal brændes
den tredje skal puttes i Gluggen

A-remsen (1933)

Ride ride ran - ke til Møl - lerens Banke,
han kom ind;

der var kun en gammel Kælling
som sad og rørte Melgrød

hun vilde Grøden slikke
men brændt sig på sin Stikke,

det sved og hun gned rendt op og ned ad Tudsegade,

da mødte hun to Tudsemænd,
- de slog med Kampesten,
- de slog med Horseben:

Gaa hjem gaa hjem du gamle Kone din
so har fart din Ko har kælv

dit Faar har læmt og faa't tre hvide Dreng

den ene skal hænges den anden skal brændes

den tredje skal puttes i Gluggen.

B-remsen

Ride ride ranke
 til Borrebye Banke
 først kommer Hovmand
 saa kommer Plovmand
 saa kommer Bondemand [med] Krikkerne de små
 vil du ikke age, saa kan du gå
 du store og tykke maggeduse
 Det ringer og det kimer i Roskilde By
 Der er fire mil til Tudse.

B-remsen (1933)

Ride ri - de ran - ke til Borre - by - e Ban - ke

først kommer Hovmand

saa kommer Plovmand

saa kommer Bondemand (med) Krikkerne de smaa

vil du ikke a - ge saa kan du gaa

du sto - re og tykke maggedu - se.

det ringer og det kimer i Roskilde By

der er fi - re Mil til Tud - se.

C-remsen

Ride ride ranke til Møllerens Hus
 der var ingen hjemme uden en lille Kattepus,
 Katten sad på Bænken
 Hunden sad i Lænken
 hvad sa' Vovhunden
 vov, vov, vov.
 her er Ly
 her er Læ,
 her er Græs op til Knæ,
 her er Dreng spiller Bold
 her er Piger spinder Guld
 højt op i de grønne Skove.

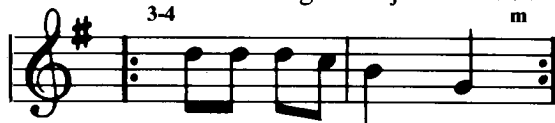
C-remsen (1945)

Ride ride ran - ke til Møl - lerens Hus,

der var ingen hjemme uden en lille Kattepus,

Katten sad paa Bænken,
Hunden sad i Lænken

hvad sa' Vovhunden: vov vov vov

her er Ly, her er Læ,
her er Græs op til Knæ,
her er Drengene spiller Bold
her er Piger spinder Guld

højt op i de grønne Skove.

Melodierne

Selma Nielsen sang sine remser, og det er langt fra nogen selvfølge. I hvert fald i nyere tid er det langt det almindeligste, at ride-ranke-remser og andre remser for børn blot bliver fremsagt i et bestemt rytme-fald uden melodi.

At remsesangen tidligere har været meget brugt, er sandsynligt, men vi ved ikke så meget derom med sikkerhed, for genren har blandt musikforskere altid været anset for uanseelig og ubetydelig i forhold til den øvrige folkesang, så der findes kun meget få optegnelser af sungne remser.

Men hvordan forholder Selma Nielsens remsemelodier sig så til teksterne? Ja først kan det konstateres, at heller ikke melodierne er strofiske i deres opbygning. De er hver især opbygget af en kæde af musikalske intonationer, og disse intonationer kan have forskellig længde oftest svarende til tekstlinien. A-remsen består således af 13 intonationer, B-remsen af 8 intonationer og C-remsen af 10 intonationer. (Begyndelsen af hver intonation er angivet ved et tal over melodilinién).

Ligesom tekstlinierne er bundet sammen ved hjælp af rimene og betydningssindholdet, så kobles også intonationerne sammen i større helheder ved hjælp af tonale og formmæssige bindinger:

Ofte udgør to intonationer tilsammen en frase: f.eks. A10-11, 12-13. B 5-6, 7-8. og C 1-2, men der kan også være tale om større sammenkædninger, der tangerer et helt strofeforløb. Det er f.eks. tilfældet med de 5 første intonationer i C-remsen og de fire første i B-remsen, og sammenligner man med teksten, falder disse musikalske fraser og »strofer« smukt sammen med de større linier i tekstbygningen.

Tre melodier eller en fremføringsmåde

Som nævnt er teksterne helt forskellige bortset fra den traditionelle ride-ranke indledning, og efter Selma Nielsens egne oplysninger er de lært af forskellige: A- og C-remsen af mormoderen i Svinninge ved Kalundborg, og B-remsen af svigermøderen i Fåborg. Det vil derfor være naturligt at antage, at vi for os har 3 selvstændige melodier til 3 forskellige remser.

Andre før mig har dog allerede sat spørgsmålstegn ved dette. I originaloptegnelsen noterer Nils Schiørring nemlig i margin udfor A-remsemelodien: »Gentaget som nr. 35 nu efter Bedstemøderen«.

Det, der i forbifarten får ham til at slå A- og B-formen sammen, er, at de anvender samme åbningsintonation, og var der blot tale om dette ene sammenfald, kunne det nok forklares som en »tilfældig« traditionssammenhæng. Også indenfor viserne kan man finde melodier, der begynder på samme måde uden at de ellers har noget med hinanden at gøre.

Sammenligner man imidlertid de tre melodiers intonationer fra en ende af, viser der sig en lang række tilfælde, hvor den samme intonation optræder i mere end én af melodierne: Den intonation, der åbner C-melodien, optræder således som 5. intonation i A-melodien, og intonationerne A 12-13 svarer helt til B 7-8.

I disse tilfælde er de sammenlignede intonationer identiske bortset fra den rytmiske underdeling, men en intonation i mundtlig tradition rummer muligheden for variation. Der er ikke tale om et fastfrosset forløb, der gentages ens tone for tone hver gang, men derimod om en erindring om en musikalsk vending, der som en ramme kan udfyldes på forskellig måde uden at helhedsindtrykket ændres.

At de tre følgende forløb er et udtryk for samme intonation kan der næppe være tvivl om:

A 5 - 6

B 6

C 2

og det samme gælder de følgende tre:

A 8, 9, 10.

B 2

B 3

mens det er lidt mere usikkert med disse to forløb:

A 3-4

C 6-9

Der er altså ikke tale om, at de tre melodier består af 33 individuelle intonationer, men derimod om at et langt mindre antal forskellige intonationer (15) i de tre melodier bruges på forskellig måde. Ud fra dette må man nok overveje om der ikke i stedet for tre individuelle melodier er tale om én og samme remsemelodi. En remsemelodi der bygger på improvisation, idet den er så åben i sin form at intonationsforrådet kan sammenkædes i mange forskellige kombinationsmønstre mere eller mindre efter behag og på en sådan måde at melodiforløbet kan tilpasses de vidt forskellige remsetekster.

Desværre har Selma Nielsen altså kun efterladt os disse tre sungne remser, og det er for lidt til, at vi kan fastslå denne improvisatoriske melodistruktur med sikkerhed, vi kan ikke engang afgøre, om den enkelte remse ville få samme melodiske udformning hvis den var blevet sunget én gang mere.

Sammenligner man imidlertid med de øvrige optegnelser af remsesang, vi har herhjemme fra, så understøtter de hypotesen væsentligt. Den enkelte sanger synger i næsten alle tilfælde sine remser ved hjælp af én melodi der er opbygget af et lille antal forskellige intonationer som sættes sammen i forskellige kombinationsmønstre.

Der findes ingen publicerede undersøgelser om dansk remsemelodik, men fra norsk materiale kan der henvises til artiklen »Bånsuller i Setesdal« (Norveg 8, s. 12-25) af Liv Greni.

Hvad det er for intonationer, der bruges, kan være helt forskelligt fra person til person, men enkelte er dog klart dominerende, f.eks. denne:

Selma Nielsen benytter den en enkelt gang (A7)

Set i denne sammenhæng er det mest iøjnefaldende ved Selma Niensens remsesang nok, at hendes forråd af intonationer er usædvanligt stort. De andre remsesangere, der er optegnet efter, synes ofte kun at have benyttet sig af 4-5 intonationer hver.

Hvor kommer de fra?

En række af Selma Niensens intonationer møder man også udenfor de sungne remser. Således findes A 1 = B 1 dels som begyndelse på en smædevis om skonnerten »Gefion«: »Hør nu I gutter deroppe på bakken« som der er stor sandsynlighed for at hun i hvert fald har hørt og dels begyndelsen på en sangleg: »En bondepige gik på landevejen«.

Også A 12-13 = B 7-8 er kendt såvel i sanglege (f.eks. »Der kom en mand

fra det røde hav») som i skæmteviser. (F.eks. »Terkel var så væn en mand«) og C 1-4 og B 5-6 hører til en melodisk model der er kendt mange steder i Europa og USA. (George List har netop skrevet om en særlig udformning af denne model i »Yearbook of the International Folk Music Council« bd. 10 s. 33-52) Herhjemme bruges den især i forbindelse med skæmteviser og spillemandsmusik.

Det kunne altså tænkes, at Selma Nielsen havde hentet inspiration til sin remsesang fra sine viser.

Blandt de 100 af hendes visemelodier, der er trykt, møder vi imidlertid kun paralleller til 2 af remseintonationerne (d- og i-intonationerne) og det sker kun klart i 3 af skæmtevisemelodierne: »Den Bonde vilde ad Skoven gå«, »Manden og Konen satte sig ned« og »Nu græder Luce for Palle er død«.

Disse såre sparsomme paralleller kan enklest forklares som et udtryk for den sammenhæng, som min erfaring har vist mig at der generelt eksisterer imellem remsemelodikken og den melodik der er knyttet til især skæmteviser, sanglege, vuggeviser og drilleråb.

Den føromtalte melodiske model, som bl.a. C 1-4 afspejler, har jeg således også mødt i forbindelse med remsefremførelse hos andre sangere, og intonationerne A 7-8, der altså er en af de hyppigst brugte remseintonationer herhjemme optræder også i en række af vore ældre sanglege.

Alt i alt er det mest sandsynlige derfor, at Selma Nielsen ikke selv har overført viseintonationer til sin remsesang, men at hun i alt væsentligt har formet sin remsemelodi på grundlag af, hvordan både mormoderen og svingermøderen og måske adskillige andre har fremført deres remser.